

Dr hab. Aleksander Głogowski

Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ

Kraków, dn. 12 września 2021 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Jakuba Gajdy pt. „Polityka Islamskiej Republiki Iranu wobec Afganistanu w latach 2001 – 2014”

Przekazana do recenzji rozprawa doktorska mgr. Jakuba Gajdy liczy 336 stron, w tym wprowadzenie, cztery rozdziały merytoryczne, podsumowanie, bibliografię oraz załącznik.

W rozdziale pierwszym autor przedstawia znaczenie Iranu jako regionalnego mocarstwa, odgrywającego istotną rolę nie tylko na Bliskim Wschodzie, ale także w Azji Środkowej. W rozdziale drugim zaprezentowany został Afganistan, jako główny przedmiot badań. W rozdziale trzecim została ukazana historia relacji persko/irańsko – afgańskich od czasów starożytnych do roku 2001 pierwszego (czyli do odsunięcia od władzy talibów). Rozdział czwarty dotyczy zasadniczego tematu pracy, a więc charakterystyki polityki Iranu wobec Afganistanu w latach 2001 – 2014. Załącznikiem jest wywiad przeprowadzony przez autora z JE Ambasadorem Afganistanu w Teheranie. Całość uzupełnia obszerna bibliografia, zawierająca zarówno monografie i opracowania naukowe, jak również dokumenty i źródła internetowe.

We wprowadzeniu do rozprawy autor przedstawia zastosowane metody i techniki badawcze, a także uzasadnia przyjęcie perspektywy realistycznej, jako teoretycznej podstawy badań. Z takim założeniem nie sposób się nie zgodzić, gdyż jest to perspektywa jak najbardziej mająca zastosowanie do analizy polityki zagranicznej państwa w szczególności tam, gdzie mamy do czynienia z konfliktem zbrojnym. Można oczywiście dyskutować z przyjętą periodyzacją pracy. O ile data 2001 jest jak najbardziej oczywista, o tyle już rok 2014 z punktu widzenia zasadniczego tematu pracy budzić może pewne kontrowersje. Zakończenie misji ISAF miało raczej symboliczny charakter, gdyż nie był to kres obecności zachodniej w Afganistanie, a przekazanie odpowiedzialności za politykę obronną państwa w ręce Afgańczyków miało także raczej charakter deklaracyjny, co pokazały choćby ostatnie wydarzenia z roku 2021. Rozumiem, że autor chciał po prostu przyjąć jakąś graniczną datę końcową, która byłaby „zrozumiała” dla czytelnika. Sugerowałbym natomiast, by do wydania książkowego rozbudować analizę do roku 2021, gdyż byłoby to bardzo interesujące poznawczo. Sam wybór tematu analizy i przedmiotu badania, a więc relacji irańsko – afgańskich jest jak najbardziej uzasadniony i oryginalny za razem. Iran jest jednym z ważniejszych lokalnych aktorów stosunków międzynarodowych z istotnym potencjałem politycznym (czy polityczno-religijnym, uwzględniając rolę Teheranu jako „protektora mniejszości szyickiej”), militarnym, a także surowcowym. Jego interesy nie powinny być bagatelizowane ani przez badaczy zajmujących się regionem, ani też przez decydentów politycznych (choć z tym bywało różnie). Odgrywa też bardzo istotną rolę w wymiarze geopolitycznym, na co zwraca uwagę autor, gdy pisze o „zastępczej wojnie” między „blokiem sunnickim” z Arabią Saudyjską, a „blokiem szyickim” z Iranem na czele. Rozprawa doktorska dotycząca właśnie relacji irańsko-afgańskich jest bardzo oryginalna, gdyż w literaturze jest mało, czy wręcz zbyt mało wartościowych publikacji na ten temat, a w Polsce monografie na ten temat jeszcze nie powstały. Zatem sam wybór tematu zasługuje na pochwałę, tym bardziej że autor posiada potrzebne do tego kompetencje (jest także absolwentem iranistyki).

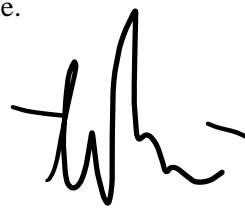
Rozdziały pierwszy i drugi poświęcone zostały analizie procesów decyzyjnych, instytucji władzy politycznej, specyfice społeczeństw i innym ważnym czynnikom kształtującym politykę zagraniczną Iranu i Afganistanu. Tutaj analiza została przeprowadzona prawidłowo, w sposób przekonujący i pozbawiony wartych zaznaczenia błędów.

Rozdział trzeci, dotyczący historii Persji/Iranu, Afganistanu i ich wzajemnych relacji budzi pewne kontrowersje. Nie ma w nim błędów rzeczowych, autor przedstawia najważniejsze wydarzenia i zaangażowanie Persji/Iranu na ziemiach Afganistanu. Jednak nasuwa się pytanie: czy w rozprawie z zakresu nauk o polityce, dotyczącej wydarzeń z XXI wieku konieczne jest tak szczegółowe przywoływanie tego, co miało miejsce w starożytności czy średniowieczu. Problematyka ta jest dosyć dobrze zbadana i wielokrotnie poruszana w dostępnych także w Polsce publikacjach. Zdecydowanie bardziej uzasadnione byłoby skupienie się li tylko na wydarzeniach między rokiem 1979 (rewolucją islamską w Iranie i początkiem sowieckiej interwencji w Afganistanie) a 2001 rokiem, a nie wgłębianie się tak szczegółowo w wydarzenia wcześniejsze. Zasadne byłoby jedynie wspomnienie o kwestiach podobieństw językowych, różnic religijnych, mniejszości szyickiej itp., a wgłębianie się w historię uważam za niepotrzebne. Tym bardziej, że w przypadku tak starej cywilizacji/państwa jak Persja/Iran trudno jest wyselekcjonować do rozdziału w dysertacji to, co najważniejsze z punktu widzenia zasadniczego tematu publikacji. Poza tym takie podejście zachwiało proporcjami pracy: temat zasadniczy, znajdujący się w rozdziale czwartym nie zajmuje tyle miejsca w dysertacji, na ile zasługuje.

Zdecydowanie najważniejszy, najbardziej interesujący i merytorycznie najbardziej wartościowy jest rozdział czwarty dysertacji. Autor ze znanostwem ukazuje analizowaną problematykę. Pokazuje duże umiejętności analityczne i konieczny dystans badawczy. Ten rozdział jest zdecydowanie najbardziej oryginalny zarówno z uwagi na wspomniany brak porównywalnych monografii, jak i na poziom wiedzy autora, który w nim prezentuje. Jediną wadą tego rozdziału jest jego proporcjonalnie niewielki rozmiar w porównaniu z rozdziałem poprzednim. Niektóre wątki warto by było bardziej rozwinąć. Jak wspomniałem wcześniej, warto byłoby rozważyć jego poszerzenie o okres 2014-2021 „kosztem” szczegółowej analizy dawniejszych wydarzeń historycznych, zawartych w rozdziale trzecim.

Podsumowanie rozprawy zawiera wnioski logicznie wynikające z przesłanek zawartych w zasadniczych częściach pracy. Co zaś się tyczy elementu prognozowania wydarzeń przyszłych, to część z założeń autora pozostaje nadal aktualna. Niektóre zaś zostały częściowo sfalsyfikowane przez przebieg wydarzeń, których byliśmy „świadkami”. Nie można natomiast czynić z tego zarzutu autorowi, gdyż tempo wypadków zaskoczyło wielu czołowych analityków międzynarodowych. Takie jest też ryzyko prowadzenia badań w zakresie stosunków międzynarodowych, kiedy przedmiotem badań są wydarzenia, które trwają nadal.

Podsumowując: rozprawa doktorska mgr. Jakuba Gajdy „Polityka Islamskiej Republiki Iranu wobec Afganistanu w latach 2001 – 2014” spełnia wymogi określone dla prac doktorskich w „Ustawie o Nauce”. Wniosuję zatem o jej przyjęcie i dalsze procedowanie.

Dr hab. Aleksander Głogowski, prof. UJ